הרב חיים ברובנדר
rcb@atid.org

פרשת בראשית תשפ"ז
לדמותו של קין

בראשית פרק ב פסוק ח
וַיִּטַּע יְקֹוָק אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר׃

רש"י
מקדם - במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר כתב (לעיל א כז) ויברא אלהים את האדם וגו'. ראיתי בברייתא של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי משלושים ושתים מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון. ויברא את האדם זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש וייצר ה' אלהים וגו', ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה (ב יט), כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק׃

בראשית פרק ד
(יט) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה׃ (כ) וַתֵּלֶד עָדָה אֶת יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה׃ (כא) וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃ (כב) וְצִלָּה גַם הִוא יָלְדָה אֶת תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל קָיִן נַעֲמָה׃ (כג) וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ (כד) כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃ (כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן׃ (כו) וּלְשֵׁת גַּם הוּא יֻלַּד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְקֹוָק׃

רש"י
(יט) **ויקח לו למך** - לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקיים הקדוש ברוך הוא הבטחתו שאמר שבעתים יוקם קין, עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, זהו שאמר (פסוק כג) כי איש הרגתי לפצעי וגו׳: **שתי נשים** - כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (איוב כד כא) רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת חלק׃ **עדה** - היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו. עדה תרגום של סורה׃ **צלה** - היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בבראשית רבה (כג ב)׃ (כ) **אבי יושב אהל ומקנה** - הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום הזה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה בונה בתים לעבודה זרה, כמה דאת אמר (יחזקאל ח ג) סמל הקנאה המקנה, וכן (פסוק כא) אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודה זרה׃ (כב) **תובל קין** - תובל אומנתו של קין. תובל לשון תבלין, תיבל והתקין אומנתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחים׃ **לוטש כל חרש נחשת וברזל** - מחדד אומנות נחשת וברזל, כמו (איוב טז ט) ילטוש עיניו לי. חורש אינו לשון פועל אלא לשון פועל שהרי נקוד קמץ קטן. וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אומנות נחשת וברזל׃ **נעמה** - היא אשתו של נח׃ (כג) **שמען קולי** - שהיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת, והרגו. וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפייסן׃ **שמען קולי** - להשמע לי (לתשמיש), וכי איש אשר הרגתיו לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי, בתמיה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי׃ **פצע** - מכת חרב או חץ נברידור״א בלע״ז [פצע]׃ (כד) **כי שבעתים יוקם קין** - קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה׃ **שבעים ושבעה** - לשון רבוי שביעיות אחז לו. כך דרש רבי תנחומא (אות יא). ומדרש בראשית רבה (כג ד) לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקיימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל. והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה. וזהו קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקיים את דברו׃ (כה) **וידע אדם וגו׳** - בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להן וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום, אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו. אמרו לו קשוט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם עוד וגו׳. מהו עוד, ללמדך שנתוספה לו תאוה על תאותו׃ (כו) **אז הוחל** - (לשון חולין) לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש ברוך הוא לעשותן עבודה זרה ולקרותן אלהות׃

בראשית פרק ד פסוק ח
וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃

רש"י
ויאמר קין אל הבל - נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא׃

בראשית רבה – פרשת בראשית פרשה כב סימן ח
אמר רבי יוחנן הבל היה גבור מקין, שאין ת״ל ויקם אלא מלמד שהיה נתון תחתיו, אמר לו שנינו בעולם מה את הולך ואומר לאבא, נתמלא עליו רחמים, מיד עמד עליו והרגו, מן תמן אינון אמרין טב לביש לא תעביד וביש לא ימטי לך, ויהרגהו, במה הרגו, רשב״ג אמר בקנה הרגו שנאמר וילד לחבורתי דבר שעושה חבורה, ורבנן אמרי באבן הרגו, שנאמר כי איש הרגתי לפצעי, דבר שהוא עושה פצעים, רבי עזריה ורבי יונתן בר חגי בשם רבי יצחק אמר נתבונן קין מהיכן שחט אביו אותו הפר, שנאמר בו (תהלים סט) ותיטב להי משור פר, ומשם הרגו, ממקום הצואר מקום הסימנין, ומי קברו א״ר אלעזר בן פדת עופות השמים וחיות טהורות קברוהו, ונתן להן הקדוש ברוך הוא שכרן בי ברכות שמברכים עליהן, אי לשחיטה, ואי לכיסוי הדם.

זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף נד ע"ב
אמר רבי יצחק ת״ח בשעתא דקטיל קין להבל לא הוה ידע היך (נפיק) (ד״א יפיק) נשמתיה מניה והוה נשיך ליה בשיניה כחויא והא אוקמוה חבריא, ביה שעתא לייט ליה קודשא בריך הוא והוה אזיל לכל סטרי עלמא ולא הוה אתר דמקבל ליה עד דאטפח על רישיה ותב קמי מאריי וקבילת ליה ארעא במדורא לתתא, ר׳ יוסי אמר ארעא קבילת ליה למיהך בה דכתיב וישם יי׳ לקין אות, ר׳ יצחק אמר לאו הכי אלא לתתא קבילת ליה ארעא במדורא חדא דתחותה דכתיב הן גרשת אותי היום מעל פני האדמה, מעל פני האדמה גורש, אבל לתתא לא גורש, ובאן אתר קבילת ליה ארעא, בארקי״א וכל אינון דדיירי תמן עליהון כתיב (ירמיה י׳) יאבדו מארעא ומתחות שמיא אלה, ותמן שוי מדוריה והיינו דכתיב וישב בארץ נוד קדמת עדן, ואמר רבי יצחק מההיא שעתא דקטיל קין להבל דאתפרש (ד״א אתפרש) אדם מאתתיה תרין רוחין נוקבין הוו אתיין ומזדווגן עמיה ואוליד רוחין ושדין דשאטן בעלמא, ולא תקשי לך האי דהא בר נש כד איהו בחלמיה אתיין רוחין נוקבין וחייכן עמיה ומתחממן מניה ואולידין לבתר ואלין אקרון נגעי בני אדם ולא מתהפכן אלא לדיוקני בני נשא ולית לון שערין ברישא ועל דא כתיב בשלמה (שמואל ב׳ ז׳) והוכחתיו בשבט אנשי׳ ובנגעי בני אדם, ואפילו כהאי גוונא רוחין דכורין אתיין לנשי עלמא ומתעברן מנייהו ואולידן רוחין וכלהון נגעי בני אדם אקרון בתר מאה ותלתין שנין אתלבש אדם בקינויא ואתחבר באתתיה ואוליד בר וקרא שמיה ש״ת רזא דסופא דאתוון בקיטרי גליפן.